

**ВАЖЛИВІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ НА ПРИКЛАДІ СПРАВИ
РАДОВАНА КАРАДЖИЧА («БОСНІЙСЬКОГО М'ЯСНИКА»)**

Сучасне міжнародне право довгий час визнавало, що до міжнародно-правової відповідальності можуть притягуватися тільки держави як основні суб'єкти міжнародного права. Таке твердження з плином часу почало змінюватися, а саме, коли з другої половини ХХ століття у зв'язку з визнанням Міжнародним судом ООН міжнародної правосуб'єктності самої Організації Об'єднаних Націй в практиці міжнародного права починає складатися правило про визнання правосуб'єктності всіх міжнародних міжурядових організацій [1, с. 26].

Міжнародна кримінальна відповідальність фізичних осіб є новим явищем в міжнародно-правовій практиці, яка фактично є визнанням необхідності притягнення до відповідальності як держави, так і конкретних осіб, що стоять за злочинами проти загального міжнародного права. Слід зазначити, що міжнародна кримінальна відповідальність фізичних осіб виступає як форма і наслідок відповідальності самої держави. У разі здійснення фізичними особами злочинів міжнародного характеру безпосередньо відповідають саме вони. Відповідальність держави може виникати як результат незабезпечення відповідальності фізичних осіб, тобто невиконання своїх договірних зобов'язань [2, с. 436].

При характеристиці необхідно виходити з того, що після закінчення Другої світової війни притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності воєнних злочинців поклало початок міжнародного кримінального правосуддя, що встановило принцип індивідуальної кримінальної відповідальності за здійснення міжнародних злочинів. Вперше положення щодо відповідальності фізичної особи було сформульовано у Статуті Нюрнберзького та Токійського військових трибуналів. При цьому, Статуту трибуналів зобов'язують держави надавати допомогу, включаючи розшук та впізнання, отримання свідчень і виявлення доказів, арешт і затримання, передачу обвинуваченого трибуналу. Все це вимагає внесення відповідних положень до кримінального і карно-

процесуального права держав. І якщо держава не хоче чи не бажає здійснювати національну кримінальну юрисдикцію, міжнародні трибунали отримують право здійснення міжнародної кримінальної юрисдикції на підставі принципу комплементарності.

Розглядаючи питання індивідуальної кримінальної відповідальності, доречним буде звернутися до практики Міжнародного кримінального трибуналу у справах щодо колишньої Югославії, який був створений для розслідування воєнних злочинів під час збройного конфлікту на території останньої. Інтерес привертає справа щодо Радована Караджича, екс-президента Республіки Сербської в Боснії. Караджича називають «боснійським м'ясником», оскільки внаслідок його наказів під час війни у Боснії загинули десятки тисяч людей. Серед звинувачень, які висунули Караджичу в Гаазі – геноцид, злочини проти людяності, зокрема переслідування, вбивства, депортації, терор, незаконні напади на мирне населення, взяття в полон миротворців ООН.

Важливо, що у 2007 році, до затримання і розгляду справи Радована Караджича, Міжнародний Суд ООН поставив крапку у історичному спорі між Боснією та Герцеговиною проти Сербії та Чорногорії, встановивши відсутність відповідальності Сербії за акти геноциду боснійських мусульман. Разом з тим, було встановлено, що Сербія все ж порушила свої зобов'язання за Конвенцією щодо попередження та покарання злочину геноциду, оскільки не здійснила необхідних заходів для запобігання геноциду в Сребрениці в 1995 році [3]. Рішення у цьому міждержавному спорі демонструє важливість індивідуальної кримінальної відповідальності тоді, коли геноцидальний умисел держави неможливо встановити.

Суд над Радованом Караджичем розпочався в 2009 році, незважаючи на те, що звинувачення йому висунули ще у 1995 році за організацію масового вбивства мусульман у Сребрениці. Як зазначалось в Статуті Нюрнберзького трибуналу, фізичні особи, а не абстрактні суб'єкти (держави) здійснюють злочин. Тому індивідуальна кримінальна відповідальність є важливим чинником у боротьбі з безкарністю.

Понад дванадцять років Радован Караджич переховувався від правосуддя, доки у 2008 його не заарештували у Белграді. Лише 24 березня 2016 року Міжнародний трибунал щодо

колишньої Югославії засудив Радована Караджича до 40 років ув'язнення за воєнні злочини і геноцид, скоєні під час боснійської війни. При цьому, суд вирішив зняти з нього одне з двох пред'явлених йому звинувачень у геноциді. Але Караджич вирішив не зупинятися, та 23 квітня 2018 року подав апеляцію на винесений йому раніше вирок. 20 березня 2019 року Міжнародний залишковий механізм для кримінальних трибуналів змінив вирок колишньому лідерові боснійських сербів Радовану Караджичу з 40 років в'язниці до довічного ув'язнення. Довічне ув'язнення – це вже остаточний вирок, який Караджич не може оскаржити.

Відтак, фізичні особи притягуються до кримінальної відповідальності відповідно до норм міжнародного права, що передбачають здійснення міжнародного правосуддя на підставі принципу комплементарності. Застосування такої практики є проявом подальшого становлення і реалізації принципу покарання індивідів за здійснення таких злочинів, що визнаються світовою спільнотою міжнародними. Крім того, в межах міжнародно-правової відповідальності держав іноді досить складно довести відповідальність держави. І якби не можливість притягнення до індивідуальної кримінальної відповідальності за злочин геноциду, то в конкретному випадку панувала б ситуація безкарності за геноцид боснійських мусульман в Сребрениці, який є найбільшим масовим вбивством після Другої Світової війни.

Джерела:

1. Левин Д. Б. Ответственность государств в современном международном праве. М. : Международные отношения, 1966. 217 с.
2. Лукашук И. И. Международное право: особенная часть: учебник для студентов юридических факультетов и вузов. Изд. 3-е, перераб. и доп. М.: Волтерс Клувер, 2005. 517 с.
3. Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Judgment, I.C.J. Reports 2007, P. 43.

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Мануїлова К. В.